

KAM ĮSTATYMŲ LEIDĖJUI ISTORIJA?

Jis juk pats ją šiandien kuria ir ji bus aprašoma nepriklausomai nuo to, ar norėtų ir kaip norėtų.

Taigi įstatymų leidėjai gali istorija ir nesidomėti... Reikia būti čia ir dabar.

Pirmasis „Parlamento studijų“ numeris (2004) visų pirma atsirado iš poreikio tyrinėti Seimo istoriją, nes jos tyrimų trūko. Kartu su istorikais, politikos, komunikacijos ir teisės, muziejų ir archyvų specialistais rengiant mokslines konferencijas, seminarus, progines reprezentacines parodas, net Seimo rūmų interjerą, šis klausimas tapo labai opus – buvo akivaizdu, kad reikia konsoliduoti parlamentarizmo patirtį kaip kelių mokslo šakų objektą.

2006-aisiais Jos Didenybė Elžbieta II, lankydamasi Seime, „susidomėjo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės I Statuto sukūrimo aplinkybėmis, kai jis buvo priimtas Vilniaus Seime 1529 metais, valdovų įtaka rengiant šį LDK teisės aktą. Šiuolaikinio parlamentarizmo „kambaryje“ („Pirmoji Respublika“) Elizabeth II pastebėjo 1920 metų Steigiamojo Seimo oficialaus svečio – Karališkosios Vyriausybės įgaliotojo atstovo pulkininko R. B. Wardo nuotrauką ir išklausė Č. Juršėno pasakojimo apie Steigiamojo Seimo vaidmenį – ypač moterų dalyvavimą Lietuvos parlamentinėje politikoje“, – pranešė vienas iš didžiausių dienraščių¹.

Paskui, kalbėdama Seimui, Jos Didenybė apibendrina: „Apžiūrėta paroda priminė tiek ilgą Lietuvos, kaip Europos valstybės, istoriją, tiek dramatišką jūsų tautos Nepriklausomybės atgavimo procesą prieš gerus 15 metų.“²

¹ Karalienę Seimo parodoje sudomino trys dalykai. *Lrytas*, 2006-10-17.

² Seimo posėdžio stenograma: Jos Didenybės Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės Karalienės Elžbietos II kalba. Dvidešimtas (224) iškilmingas posėdis, 2006 m. spalio 17 d.

Prielaida, kad Karalienė iš trijų Baltijos šalių pasirinko sakyti kalbą tik Lietuvos Seime, nes mūsų valstybė turinti ilgesnę nei šimtmečio istoriją, kurioje įrėminta ne tik karalių ir riterių, bet ir kone tokia pat sena, kaip ir „parlamentų motinos“, LDK Seimo istorija, anuomet buvo patvirtinta tik neformaliai. Bet juk akivaizdžiai.

Juolab kad Lietuvos parlamentarizmas – tai valstybės ir jos visuomenės atstovų (Kunigaikštystės, Abiejų Tautų Respublikos, Respublikos, okupacinio teritorinio vieneto, Nepriklausomybės atkūrimo) istorija, aprėpianti esminius istorinius lūžius.

Greta kitų veiksnių būtent ji atskleidžia santvarkos konstrukciją, kuri, pavyzdžiui, neišivaizduojama ir be politinių partijų.

O parlamentinės partijos istorija, kaip ir atskiros asmenybės biografija, – vienas sunkiausių iššūkių tyrėjams, nes objektas epochos panoramoje visada nori atrodyti patraukliai. Ką gi, kiekvienam pasitaiko suklysti priimant sprendimus, bet rečiau tiems, kuriems rūpi istorijos faktai, o ne tik jų interpretacija.

Kiek kartų galėtume priminti kairiesiems, kad jie 1922 metais demonstratyviai nebalsavo priimant pirmąją nuolatinę Konstituciją?

Tiek pat kartų galima prikišti dešiniams, kad ją sulaužė organizuodami perversmą 1926-aisiais ir patys pasigailėjo, likę nustumti į valstybės kūrimo pakraštį.

Tai – ne tokie jau ir tolimi nuotyčiai, ir ne tokie paprasti, jei politinės organizacijos savo ištakų ieško ne ketvirčio amžiaus, bet šimtmečio laikotarpiu. Teisės, politikos, kultūros, komunikacijos istoriko dilema – tapti apibrėžtos temos atveju savarankiškam: kaip teigia Danutė Blažytė-Baužienė, „žymią šaltinių ir istoriografijos dalį sudaro tos partijos veikėjų arba joms prijauciančių asmenų parašyti tekstai, negana to, tyrėjui labai sunku atsiriboti nuo savo pasaulėžiūros preferencijų, galiausiai jį veikia ir tyrimo metu kylanti simpatija tyrimo objektui“.

Simpatijas istorikas (panašiai, kaip, tarkime, ir žurnalistas) aktualaus tyrimo atveju turėtų slopinti – kad ir kaip tai atrodytų keblu. Ta-

čiau poveikis istorikui gali turėti kitų formų – tiesiogiai pačių partijų arba suinteresuotų vyriausybių atitinkamai suformuluota mokamo tyrimo užduotis, iniciatyva reformuoti mokslo įstaigą, atsisakymas leisti susipažinti su archyvine medžiaga be išankstinės sąlygos peržiūrėti rankraštį.

D. Blažytė-Baužienė pagrįstai teigia, kad amžininkų prisiminimai tėra vienas šaltinis, nes jį reikia vertinti kritiškai ir patikrinti. Ne kartą yra tekę susidurti, kaip vieni įvykio amžininkai teigia, kad tik jie objektyviai žino prieš du dešimtmečius ar vos prieš dešimtmetį vykusią pokyčių, priimtų sprendimų aplinkybes, o kiti – priešingai. Ir tas amžininkas, kuris atsiduria politinės galios centre, mano galįs formuoti istoriją ir reikalauti savo („saviškių“) pozityvaus įprasminimo. Kas tada nutinka, nors tai ir yra laikina galios raiška? „Tuomet, kai istorinio įprasminimo pažintinės strategijos politinių ir estetinių strategijų sąskaita tampa monopolinėmis, istorijos kultūra deformuojama: politinės viešpatavimo pretenzijos taip pakraunamos pažintiniu aspektu, kad mokslo tiesos pretenzija nukrypsta į ideologijos dogmatizmą, ir laisvas argumentavimas, kaip mokslinio pažinimo pažangos šaltinis, išsenka“, – teigia istorijos teoretikas, metodologijos kūrėjas Jörnās Rūsenas.³

Viena priežasčių leisti „Parlamento studijas“ Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje ir buvo konceptualus tikslas sukurti nepriklausomo tekstų vertinimo tradiciją. Tradicija jau yra.

Tačiau politikų ir išorinių valdininkų pastangos pasiekti mokslo darbų žurnalą ir kaip nors užgniaužti jo leidybą prisidengiant tam tikrais formaliais reikalavimais iš tikrųjų nesiliauja jau dešimt metų: tai parlamentinei ir mokslinei bibliotekai prikišama „ne ta“ funkcija, tai redakcinės kolegijos nariai kritikuojami, kad, kuruodami atitinkamą numerį, parašo... įžangos straipsnį (!), tai net suabejojama, ar Seimo nariams reikia tokio leidinio (tarsi jis būtų skirtas tik parla-

³ Rūsen, J. Istorijos kultūros estetinė, politinė ir pažintinė dimensijos. *Istorika*. Vilnius: Margi rašytai, 2007.

mentarams?!). Visa tai „subtilus“ kišimasis į turinio formavimą ir leidybos organizavimą.

Kad ir kaip nutiktų toliau, 25 tomai – tai parlamentinės bibliotekos leidžiamas mokslo darbų rinkinys, sukauptas kaip sutelktų tyrimų dalis, ir kartu ilgokas sąrašas įvairių mokslo šakų autorių, kurie, atsiliepdavę į mūsų kvietimą parengti atsakymą vienu ar kitu klausimu iš Seimo praeities ar dabarties, jau paliko svarių darbų, vertingų tekstų.

Šie tekstai padeda kritiškai žvilgtelėti į politinius vaidmenis ir palieka vieną atvertą galimybę istorijos (taigi ir valstybės) kūrėjams: pasižiūrėti į veidrodį, palyginti, atsakyti sau į klausimą apie savo vaidmenį, kuris juk bus ateityje aprašytas. Mat vertybinis istorijos pamatas niekada neskyla – yra tik laikinosios konstrukcijos, kurių autoriai neanalizuoja praeities procesų, manydami, kad pakanka įtaigiai sakyti viena, o daryti ką kita. Tik kažin, kodėl partijos byra?..

Bet žiūrėkim – ir Seimas „traukiasi“, iniciatyva sumažinti Seimo narių skaičių dvidešimčia vietų rodo siaurinamą atstovavimą. Argumentas, kad Lietuvoje sumažėjo gyventojų, nėra įtikinamas, nes žmonės neatsisakė tokia intimi pilietybės, kad būtų galima pagrįsti mažinamą atstovavimą. Daugiau pavojaus čia bus sumenkinant parlamentinio ginčo galimybę ir net – neabejotinai – sudarant sąlygas svetimoms jėgoms, kišantis į rinkimus, lengviau juose „sudalyvauti“.

Istorija parodys, kad daroma klaida.

Andrius Vaišnys